

Sosialt fotografi

Sosialt fotografi av Solveig Lønmo, kunsthistoriker

Essensen av kunstnerisk praksis ligger i opprettelsen av relasjoner mellom subjektene: Hvert enkelt kunstverk blir et forslag til hvordan verden kan bebos sammen.

Nicolas Bourriaud

Forslag til en bedre verden

En vårdag i 1968 gikk den danske kunstneren Palle Nielsen sammen med en gruppe studenter for å bygge en lekeplass på Nørrebro, på den tiden et av Københavns mindre utviklede boligområder. Gjennom å stille spørsmål som ”husker du hvor få lekeplasser det fantes da du selv var barn?” og ”hører du at ungene fortsatt bråker i trappeoppgangene fordi de ikke har gode steder å være?”, fikk de også med seg mange av Nørrebros beboere. Sammen hadde de forvandlet den utvalgte plassen totalt innen ettermiddagen var over. Senere samme år bygde Nielsen nok en lekeplass, denne gang i Moderna Museet i Stockholm. Stillaser av treverk og et hav av skumgummi utgjorde rammene for en aktivitetsstasjon utstyrt med malesaker, verktøy og kostymer. Prosjektet, med tittelen ”Modell for et kvalitativt samfunn”, fikk besøk av over 20 000 barn i løpet av en treukersperiode, og aktivitetsnivået i kunstmuseet har aldri vært høyere, før eller siden.

Med sitt pedagogisk vinklede kunstprosjekt ville Palle Nielsen belyse hvordan barns tidlige sosiale relasjoner påvirker mennesket senere i livet. Det ble lagt til rette for kreativitet og fri opplevelse. Som tittelen antyder, oppfordret ”Modell for et kvalitativt samfunn” til et fokus på oppvekstvilkår og gode møter mellom mennesker. Lekeplassprosjektet er et tidlig eksempel på kunstneriske praksiser som anvender sosiale former til å bringe kunsten nærmere hverdagslivet.

Møter mellom mennesker

Strategiene Brynhild Bye benytter seg av i kunstprosjektet ”Synlig usynlig”, slekter til Nielsens manøver for å sette kunsten inn i en konkret sosial setting. I tillegg til at det er åpenbare likheter mellom miljøene de velger å gå inn i – steder der barn er i fokus – tilnærmer de seg begge sin egen kunst gjennom å gå inn i møter med andre mennesker. Disse menneskene er ikke passive betraktere, slik publikum ofte er i en kunstsituasjon; de blir snarere tildelt rollen som deltakere og medskapere. Hos Palle Nielsen er det i første omgang Nørrebros befolkning og i andre omgang de lekende ungene som fullfører kunstverket. Hos Brynhild Bye bidrar de ansatte i Vangan barnehage med å fotografere sin hverdag, og sammen involverer de hele Lauvsnes’ befolkning i visningen av fotografiene.

Kunstverket blir slik til gjennom samarbeid, i fellesskap. Kunstnerne, Nielsen og Bye, er på sin side de som får tingene til å skje. De definerer de estetiske rammene for det som skal finne sted. For dem er det også en viktig del av prosjektet å undersøke, påpeke og avdekke. Kunstnerens og kunstens rolle er i slike tilfeller sosial og intervenerende; kunst brukes for å sette søkelys på et tema eller problem fra nye vinkler. Nærmest som en sosiolog eller antropolog går kunstneren inn i en sosial setting – men i motsetning til samfunnsforskeren, har kunstneren gjerne ikke en på forhånd definert hypotese som skal testes. Kunsten spør nye typer spørsmål. Konklusjonen, hvis den i det hele tatt er et mål, er heller ikke bestemt å skulle defineres av vitenskap. Kanskje er spørsmålene snarere til for synliggjøringen i seg selv.

Å gjøre synlig

Brynhild Byes medium er fotografi. Palle Nielsen utfoldet seg vanligvis gjennom tegning og grafikk. For kunstnere med et åpensinnet syn på estetikk og kunstens virkeområder, er ikke veien lang til også å bruke deltakelse som medium. Bye foreviger øyeblikket med fotografi, og utvider dermed dets synlighet. Hun fanger detaljene og konkretiserer dem, og retter avslørende eller overraskende vinkler

på visuelle situasjoner med sin dokumenterende kameranlinse. Målet for kunstnerens inntreden i barnehagehverdagen har vært å trekke de ansattes pedagogiske rolle frem i dagen. De er ikke ”bare” omsorgspersoner, de har innholdsrike rammeplaner å følge og et stort pedagogisk ansvar å fylle.

Synliggjøring er å tillegge viktighet; å fotografere noe er rett og slett å tillegge det betydning. Begge deler er mål for Brynhild Bye som kunstner og dokumentarist. Fotoseriene – både den pedagogene står bak og kunstnerens omfattende dokumentasjon av det hun har opplevd i møte med barn og voksne – fungerer nærmest som et grundig ”bevismateriale”. Bildene opptreer som virkeligheter i miniatyr, tolket både av en utenforstående og av de som er midt oppi den. Kunstnerens blikk er undersøkende og påpekende, men det er også estetisk. Med en sans for de beskrivende og litt annerledes bildekomposisjonene, treffer Bye betrakternes behov for det som er godt visuelt. Slik fanges oppmerksomheten om innhold og budskap først gjennom form. Estetikk og etikk er nært beslektet.

Måtene fotoprojektet ”Synlig usynlig” har blitt presentert på, inngår også i en virkningsfull synliggjøringsstrategi: Projisert på Flatangerhallens store yttervegg, lydsatt med kommentarer og musikk, ble Byes bildeserie tilgjengeliggjort for alle som ville se. Pedagogenes fotografier fikk på sin side også en eksponering utenom det vanlige, montert enkeltvis til 288 private husvegger i Lauvsnes. Både størrelse og spredning har vært hensiktsmessige virkemidler som har bidratt til å involvere og engasjere et helt nærmiljø.

Kunsten midt i hverdagen

Beboerne i Lauvsnes har fått kunsten tett innpå seg, slik de også opplevde det i sin tid på Nørrebro. De to sosiale kunstprosjektene har begge fokusert på lokale problemstillinger, og blitt utført utenfor kunstinstitusjonen, midt blant folk. Begge stedene har kunsten hovedsaklig vært temporær, altså midlertidig tilstede. Fordelene ved det temporære er nyheten og konsentrasjonen av oppmerksomhet. Det temporære unngår vanen, og blir ikke tatt for gitt. Midlertidige kunstprosjekter kan likevel gi varige spor. Lekeplassen som ble bygget i København i -68 sto helt sikkert i mange år, til glede for liten og stor. Rampelyset Vangan barnehage har fått på seg høsten 2010, har endret mang en oppfatning om innholdet i barnehagehverdagen. De ansatte er synliggjort for det de faktisk gjør, som et motsvar til forutinntatte, bagatelliserende holdninger de ofte kan møte utenfra. Dokumentasjonen er også av varig karakter. Husfotografiene er satt sammen til collager, og gitt til kommunehuset. Politikerne har fått presentert ”Synlig usynlig” gjennom foredrag, lydspill og bildevisning. Et utvalg av Brynhild Byes bilder har blitt stilt ut i barnehagen, og prosjektet blitt samlet i herværende bok.

Når kunsten tar form av situasjoner og menneskelige møter, får den en demokratisk rolle den har mye vanskeligere for å innta fra galleriveggen. Da handler den om langt mer enn seg selv; nemlig om hvordan verden på best mulig måte kan bebos sammen.

Teksten eies av Flatanger kommune i forbindelse med prosjektet Synlig Usynlig.